

Bezкровnuj O.V.
PhD., Associate Professor
Poltava State Agrarian Academy, Ukraine

VOLUNTARY SOCIAL INSURANCE STATE RURAL RESIDENTS

Безкровний О. В.
к.е.н., доцент
Полтавська державна аграрна академія, Україна

ДОБРОВІЛЬНЕ ДЕРЖАВНЕ СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЖИТЕЛІВ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розглянуто сучасний стан соціального захисту сільського населення через систему соціального страхування. Обґрунтовано доцільність здійснення та механізм реалізації державного соціального страхування у добровільній формі.

Ключові слова: соціальний захист, державне соціальне страхування, добровільне державне соціальне страхування, жителі сільських територій, страховий тариф, страховий платіж.

The current state of social protection of the rural population through the social security system. The appropriateness and implementation mechanism to implement the state social insurance in a voluntary manner.

Keywords: social security, social insurance, voluntary social insurance, residents of rural areas, insurance rates, insurance premium

В сучасних умовах розвитку національної економіки функціонування системи державного соціального страхування втілює одну з найважливіших функцій держави – соціальну, одночасно забезпечуючи економічне підґрунтя для соціального захисту своїх громадян. Очевидним є також той факт, що виклики, які отримує Україна від світової спільноти на шляху євроінтеграції вимагають мати ефективну систему соціального захисту населення центральним вектором, якої є державне соціальне страхування.

Разом з тим нинішній стан здійснення державного соціального страхування має багато недоліків, зокрема по відношенню до його учасників зайнятих в окремих галузях національної економіки та проживаючих на різних територіях. В першу чергу, проблема максимального охоплення соціальним захистом населення на страхових принципах особливо гострою в галузі сільського господарства. Так, значна частина жителів сільських територій по різних причинах перебувають поза системою обов'язкового державного соціального страхування, а отже не в праві розраховувати на більшість,

передбачених його окремими видами, страхових виплат, а ті з них, які все ж здійснюються (пенсії) мають мізерні розміри. Пошук шляхів вирішення окресленої проблеми обумовлює актуальність і необхідність в проведенні даного дослідження.

Стан та наявну проблематику здійснення державного соціального страхування, як основи соціального захисту населення, зокрема його сільської частини, перебувають в колі наукових інтересів цілого ряду вчених, насамперед Бабич Л., Баранник Л., Лібанова Е., Максимчук Є., Мальований М., Мних М., Скрипіна К., Плиса В., Рудик В., Тулуш Л. та ін. Їхні дослідження охоплюють наявну проблематику в даній сфері починаючи з ретроспективи розвитку в Україні соціального страхування і завершуючи особливостями реалізації в сільському господарстві, запровадженого починаючи з 2011 р. Єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. В той же час недостатнім є науковий доробок стосовно вирішення проблеми забезпечення максимально повного та якісного охоплення соціальним страхуванням жителів сільських територій.

Створена на початку 90-х років ХХ ст. система державного соціального страхування мала і до цих пір характеризується цілою низкою проблем організаційного, законодавчого та методичного характеру. Саме тому майже двадцять років формувалась ідея реформування наявних, в значній мірі успадкованих ще з «радянського минулого» механізмів реалізації передбачених видів державного соціального страхування та відносин між її суб'єктами. Вираженням цього тривалого і складного процесу стала розробка ряду законопроектів, обговорення кожного з яких характеризувалося суттєвими протиріччями між зацікавленими сторонами. Нарешті в 2010 р. було законодавчо затверджено, а починаючи з 1 січня впроваджено консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування. Фактично, він отримавши назву – єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування мав значно спростити для страхувальників та застрахованих осіб механізм нарахування і

сплати страхових внесків, тобто зменшити навантаження пов'язане з адміністрування справляння страхових внесків такого типу.

Безумовно даний факт, а також пов'язані з цим: скорочення затрат праці посадових осіб страхувальника-роботодавця в частині нарахування страхових внесків та формування звітності, концентрація функції по веденню реєстру страхувальників і застрахованих осіб, збирання страхових внесків та їх подальший адресний перерозподіл в одній установі – Пенсійному фонді, скорочення перевірок платників внесків тощо є позитивним відображенням здійснюваних реформ. При цьому, здійснювані зміни мають й ряд негативних характеристик. Так, не вдалося вирішити проблему дефіциту бюджетів окремих фондів соціального страхування, залишилась не усунутою проблеми дублювання їхніх (фондів) функцій, не відбулося давно очікуваних змін в методиці нарахування соціальних виплат, які мали б призвести до зростання їх розмірів. Такі факти дають підстави говорити про незавершеність процесу реформування фінансових механізмів здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні.

Іншою проблемою в сфері соціального захисту населення через систему загальнообов'язкового державного страхування, як зазначає Лич В. М. є проблема зменшення чисельності її суб'єктів, перш за все, застрахованих осіб з числа тих, які проживають на сільських територіях [1]. Як свідчать офіційні дані станом на початок 2013 року з загальної чисельності сільського населення України – 14125,6 тис. осіб, економічно активним працездатного віку є менше половини – 6125,1 тис. осіб (43,3 %), а офіційно працевлаштованими, взагалі – 5617,2 тис. осіб, або 39,8 % [6]. Одночасно, слід зазначити, що велика частина сьогоднішніх пенсіонерів перебуваючи в працездатному віці не працювали тобто, як і нині непрацюючі не сплачували страхових внесків до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування не маючи, при цьому, можливості отримувати соціальні виплати, а отримувана ними зараз пенсія є на найнижчому рівні. Причин такої ситуації не селі можна віднайти багато, починаючи від стрімкого інтегрування виробничих процесів в

сільському господарстві наслідком якого є їх комплексна механізація та автоматизація, що прямо впливає на вивільнення робочих місць і завершуючи бажанням селян розвивати особисте селянське господарство від якого отримувати доходи, ведення якого фактично не вимагає сплати жодних страхових платежів соціального призначення в обов'язковому порядку.

Низька ефективність соціального захисту жителів сільських територій у формі соціального забезпечення через часті бюджетні дефіцити, як на державному, так і місцевому рівнях, як вважає Лупенко Ю. О., зайвий раз доводить перспективність розширення масштабів функціонування добровільного напряму систем державного соціального страхування [2].

Погоджуючись з даним твердженням вважаємо, що саме в добровільній формі, без жодного примушування, слід розширювати коло застрахованих осіб. Тобто, на наш погляд, головною проблемою, яку слід першочергово вирішити, є проблема належної аргументації доцільності і необхідності для сільських жителів, що не сплачують страхові внески в обов'язковому порядку долучитися до когорти платників і також стабільно здійснювати відповідні платежі, а точніше Єдиного соціального внеску до системи державного соціального страхування. Звичайно зробити це просто, оскільки факт значного зубожіння сільського населення і високого рівня недовіри до різного роду нововведень завжди бути чинити негативний вплив. Однак, вважаємо, що розробка максимально простого і прозорого механізму нарахування економічно обґрунтованих страхових внесків та обчислення передбачуваних страхових виплат, рівень яких буде не меншим нині наявний має перспективи бути позитивно сприйнятою сільськими жителями і, однозначно, збільшить чисельність осіб залучених до системи державного соціального страхування. Даний фактор є не єдиним в переліку тих, що обґрунтовують перспективність зазначених змін (рис. 1).

Узагальнені на рисунку позитивні характеристики пропонованого розширення числа учасників системи державного соціального страхування звичайно можна доповнювати зважаючи на соціальні та економічні особливості

тієї чи іншої сільської території.

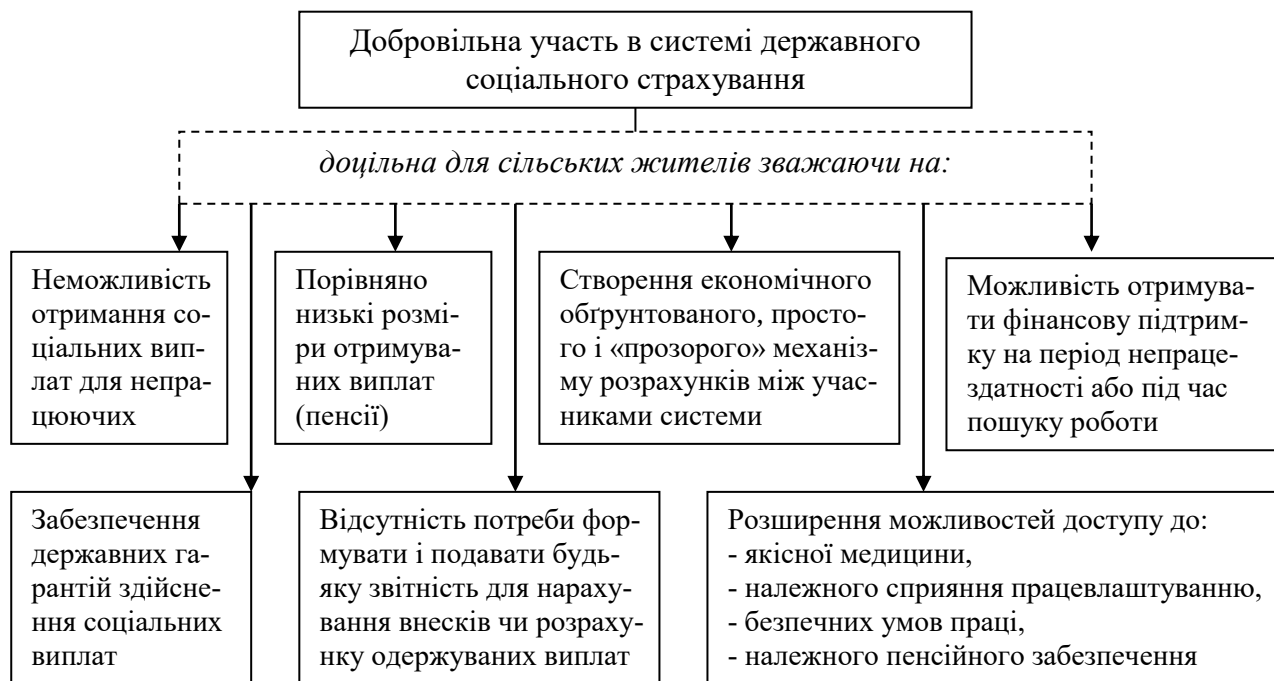

Рис. 1. Перелік аргументів на користь залучення до системи соціального страхування сільських жителів в добровільній формі

На сьогоднішній день наявні ряд наукових розробок, в яких обґрунтовуються методичні підходи до справляння Єдиного соціального внеску за аналогією нарахування земельного податку.

Наша позиція ґрунтується на тому, що методику обчислення страхового внеску до системи державного соціального страхування слід розробляти базуючись на універсальних, незалежних від територіального, економічного та інших факторів показниках, при цьому зберігаючи необхідний паритет з нині діючими законодавчими напрацюваннями в даній сфері. Таким показником, вважаємо має стати «мінімальна заробітна плата», що являє собою законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може проводитися оплата за виконану працівником місячну, а також погодинну норму праці (обсяг робіт) [4]. Так, в сільських домогосподарствах традиційно не нараховують заробітну плату, однак дохід який отримують їх члени є фактично винагородою за той комплекс трудових зусиль, які вони прикладають для отримання позитивного кінцевого результату діяльності і

тому його можна ототожнювати із «класичною» заробітною платою. При цьому важливо зазначити, що саме прив'язка до рівня мінімальної заробітної плати забезпечить єдиний підхід до всіх потенційних платників незалежно від спеціалізації домогосподарства та міри участі кожного його члена у досягненні результатів діяльності.

Одночасно, не слід відкидати можливість використання (за бажанням платника) за базу обчислення такого внеску середньої заробітної плати в галузі або іншої величини в межах до граничного розміру бази для обчислення страхових внесків в обов'язковому порядку.

Іншим невід'ємним фактором в розробці механізму справляння Єдиного соціального внеску для сільських жителів, які не сплачують його в обов'язковому порядку є обґрунтування ставок та методики нарахування і сплати, а також порядку використання акумульованих в бюджетах соціальних фондів коштів. Сукупно названі елементи формують організаційно-економічний механізм справляння досліджуваного страхового платежу, однак при цьому, наповнюються іншими характеристиками (рис. 2).

Наведена схема справляння пропонованого Єдиного соціального внеску для жителів сільських територій, що позбавлені можливості його сплати в обов'язковому порядку загалом базується на загальноприйнятих підходах в даній сфері.

Механізм втілення запропонованого внеску, на наше переконання має бути максимально простим і зрозумілим, в першу чергу платникам. Передусім, кожен громадянин, і в першу чергу жителі сільської місцевості, повинен бути впевнений в тому, що сплачувані ними страхові внески в повній мірі будуть бути використані на виплату їм матеріального забезпечення при настанні будь-якого із страхових випадків, що забезпечуються загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за кожним із його видів. З цією метою пропонуємо вносити дані про платників Єдиного соціального внеску в добровільній формі до Єдиного державного реєстру платників страхових внесків – застрахованих осіб, а платникам видавати відповідне Свідоцтво, яке

згідно чинного законодавства обов'язкове до використання з 2014 р.

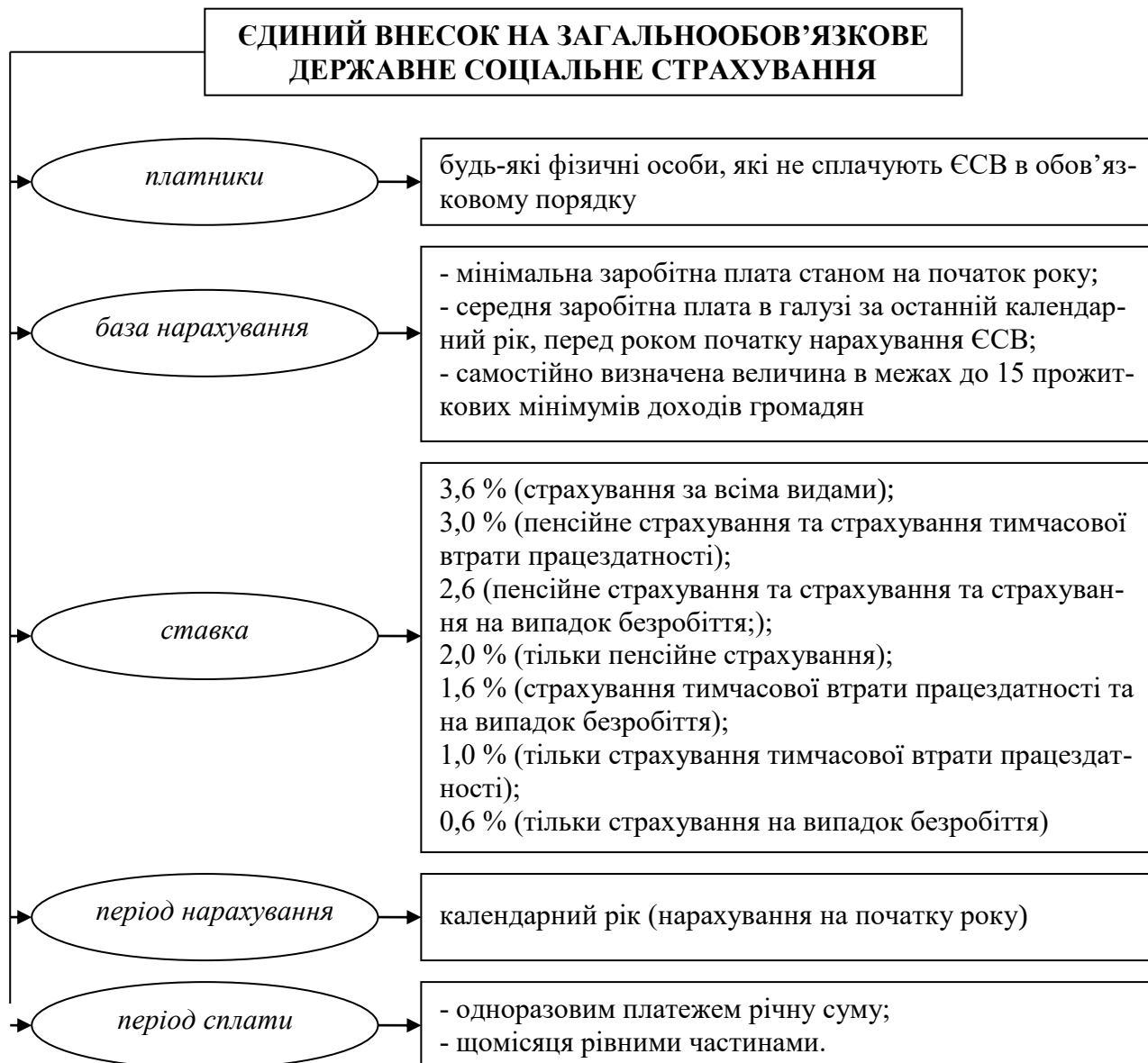

Рис. 2. Формування понятійного апарату механізму справляння Єдиного соціального внеску в добровільній формі

Ведення такого реєстру здійснюється установами Пенсійного фонду на які слід покласти обов'язки по відкриттю індивідуальних рахунків та облікових справ на кожного платника страхових внесків в добровільній формі, на який першочергово будуть зараховуватись такі внески, номер якого має зазначатися в Свідодстві. Акумуляовані на таких рахунках страхові кошти будуть перераховуватись до бюджетів окремих Фондів соціального страхування за пропорціями, що залежать від обраної ставки та варіанту нарахування

страхового внеску. В свою чергу Пенсійний фонд крім втілення облікової функції стосовно таких надходжень до системи соціального страхування також надаватиме необхідні дані (при їх наявності) для обчислення страхових виплат.

Сам процес нарахування Єдиного соціального внеску починається з моменту подання заяви громадянина до Пенсійного фонду з проханням добровільної сплати. В даній заяві потенційний платник обирає варіант обчислення внеску (в частині бази та ставки для нарахування) та порядок його сплати (одноразовим внеском чи щомісячними платежами).

Установа Пенсійного фонду прийнявши заяву в триденний термін відкриває облікову справу та індивідуальний рахунок на ім'я платника і протягом десятиденного терміну обчислює розмір річної (щомісячної) суми платежу про що повідомляє платника в письмовій формі відповідним повідомленням-рішенням. Форму такого повідомлення, так само як і форму заяви має розробити Пенсійний фонд України.

Платник на власний розсуд через банківські установ, або (для жителів сільських категорій) через каси сільських чи селищних рад здійснює сплату визначеної суми Єдиного соціального внеску. В разі настання страхового випадку такий платник маючи статус застрахованої особи і право на передбачений комплекс соціальних послуг, повинен надати, підтверджуючі документи щодо такого випадку, за місцем реєстрації в установі Пенсійного фонду. Останній в свою чергу на протязі 10 календарних днів має здійснити відповідну страхову виплату особі за зручною для формою (безготівковою шляхом зарахування на картку, або готівковою через каси установ Пенсійного фонду чи сільських (селищних, міських) рад.

Саме такий підхід до добровільного справляння Єдиного соціального внеску є максимально зручним, як для органів соціального страхування, так і, передусім, для його платників.

Підсумовуючи вищезазначене, слід зауважити, що необхідність вирішення проблеми соціального захисту населення країни, і насамперед його сільської частини, шляхом соціального страхування є очевидною і

загальновизнаною. Наявні соціально-економічні проблеми в економіці держави, що обумовлюють невисокий рівень охоплення загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням вимагають обґрунтування доцільності і переваг залучення громадян, зокрема проживаючих на сільських територіях до участі і в ньому на добровільних засадах. Запропонований механізм справляння Єдиного соціального внеску в добровільній формі розроблено спираючись, перш за все, на принципи економічності в адмініструванні та простоти і прозорості в розрахунках між суб'єктами фіно сивих відносин, що при цьому виникатимуть.

Література:

1. Лич В. М. Сучасні тенденції зайнятості та безробіття сільського населення в умовах реформування аграрного сектора економіки / В.М. Лич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 6. – С. 100 – 105.
2. Лупенко Ю. О. Тенденції зайнятості сільського населення у постреформаційний період / Ю. О. Луценко // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 27 – 33.
3. Парнюк В. Про необхідність зміни методологічного підходу до нарахування зборів до Пенсійного та соціальних фондів / В. Парнюк // Економіка України. – 2006. – № 4. – С. 16 – 21.
4. Синчак В. П. Забезпечення соціальної справедливості при оподаткуванні доходів працівників сільськогосподарських підприємств / В. П. Синчак // Економіка АПК. – 2002. – № 11. – С. 53 – 59
5. Чупіна Г. Проблеми сільського безробіття / Г. Чупіна // Соціальний захист. – 2002. – № 91. – С. 27 – 30.